

El procés del set i mig

RICARD VILAREGUT

Euskadi, crònica d'una desesperança

Antoni Segura

L'Avenç

319 pàgines. 22 euros

Estructura i conjuntura, heus aquí dos conceptes que s'alimenten i depenen l'un de l'altre; conceptes d'altra banda imprescindibles per analitzar un fenomen de llarg recorregut com l'anomenat conflicte basc, ben retratat durant anys per l'Antoni Batista. El Catedràtic d'Història Contemporània de la UB Antoni Segura (Barcelona, 1952), n'agafa el relleu analític amb un caramel —amargant, tot s'ha de dir, per les conseqüències— com és el darrer i malaurat procés de pau a Euskadi. I aquest és el *leiv motiv* d'*Euskadi, crònica d'una desesperança*, per molt que sembli que ja s'hagi dit tot sobre la qüestió basca. Doncs sí, però no. Calia endreçar, emmarcar, i destriar el gra de la palla de tanta informació emesa des de les capçaleres dels diaris, en especial els que tenien un accés privilegiat a la informació —des de *Gara* i fins a EL PAÍS. I és aquest l'interès d'un llibre farcit de sucoses dades que situa els principals actors i coordenades per

entendre com i per què el darrer procés de pau se n'ha anat en orris, precisament quan tothom, i aquest és el drama, creia que aquesta era la bona. Amb una resumida introducció de cinc capítols sobre els darrers intents de normalització política, l'autor ens situa al moll de l'os de la qüestió del darrer procés: una estructura favorable —exemple força reeixit a Irlanda, important pressió policial a ETA i trencament de la *peixera* del moviment socio-polític abertzale— amb una conjuntura que s'havia d'aprofitar —pujada al poder sobtat del PSOE el 2004. I el més important, amb líders disposats —Zapatero, Ibarretxe, Otegi, Urrutikoetxea— i uns actors, a priori secundaris, però en realitat fonamentals, amb capacitat i coneixement per posar-ne les bases metodològiques.

En la tria i descripció de la tasca d'aquests actors es destaca la fonamental tasca feta per l'església basca, així com la capacitat analítica del president del PSE basc, Jesús Eguiguren, que situa la problemàtica des d'un punt de vista procedimental, de consens en les bases del joc —democràtiques, amb capacitat per decidir— que puguin ser acceptades

per tots. I aquí és on es troba amb l'esquerra abertzale civil, delerosa de fer política —això sí, tal i com l'entén— sense les interferències armades que tant la condicionen. A partir d'aquí, es descriuen les múltiples reunions, la construcció minuciosa i multilateral del procés, les circumstàncies que el van entorpir, i finalment les converses de Loiola, on ETA endureix la seva posició, portant el procés a una paràlisi que serà definitiva amb l'atemptat de Barajas. Un perquè del final mostrat amb un variat ventall d'interpretacions, amb aportacions poc conegudes com la del polític Mario Zubiaga —“el més important en un procés és convèncer els teus”— o l'historiador Ander Gurrutxaga amb la teoria de la implosió segons la qual ETA estaria en fase terminal. En definitiva, un procés que començà pensat com una partida de mus —on les senyes entre jugadors són part fonamental— per acabar jugant al set i mig, on l'Estat es va quedar curt i ETA es passà de llarg. En tot cas, com diu Segura: “certament, no s'havia pagat un preu polític per la pau, però se seguiria pagant un preu massa alt per la no pau”. I això és, com bé diu el títol, d'una desesperança que fa feradat.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Una 'Odissea' per als joves

JORDI LLOVET

No totes les històries d'Odisseu són una “odissea”, però la que va protagonitzar Carles Riba a l'entorn d'aquest poema èpic ho és força: va fer una primera traducció del poema, en vers, l'any 1919, es va passar trenta anys corregint-la per oferir-ne una altra (1948, 1953), i, en algun moment de la seva vida, potser cap al final, va redactar una versió per a nois i noies dels avatars d'Ulisses, entre la guerra de Troia i el retorn a Ítaca, que va quedar inèdita a la seu d'Edicions Proa. Aquesta editorial va rescatar-la l'any 1986, i en va sortir un llibre curiós, en què figura que Ulisses no va patir l'exili vigilat (i amorosit!) per Calipso, dada simptomàtica que em fa pensar que aquesta adaptació va ser escrita després de la nostra guerra civil.

El llenguatge d'aquesta adaptació era envitricollat —com ho és el lèxic de Carles Riba de cap a cap de la seva obra—, i l'editor va veure's obligat a subratllar termes de difícil comprensió per als joves d'aquella generació, com ara “aspriva”, “ventura”, “moltos”, “destriar”, “escull”, “àpats” o “herald”, cosa que ens dóna idea de l'escàs català que se sabia en aquell moment. Ara encara se'n deu saber menys, perquè l'editorial Vicens-Vives ha presentat recentment uns *Mites grecs*, d'una autora tirant a cursi que es diu Maria Angelidou (Barcelona, 2008), que fa el mateix que ja havia fet Proa, però, més enllà, se sent obligada a aclarir termes com “sarró” i “falç” (¿és que ja no queden caçadors ni pagesos, a Catalunya?) i, el que és pitjor, “delirar” o “sacrilegi”. Si el desconeixement juvenil de la llengua catalana ha progressat a tal velocitat només en vint-i-dos anys, llavors sembla que arribarà un dia que, en un llibre per a adolescents, s'hi haurà d'afegir un glossari en el qual s'expliqui què vol dir, en català, “arbre”, “cadira” o “cardar” (la llana, s'entén).

A diferència d'aquestes extravagàncies, ara la casa editorial Combel (Barcelona, 2008) presenta, per a un públic igualment juvenil —¿no ho serem tots? ¿no va escriure Plató que els grecs es trobaven sempre a la minyonia; i no som nosaltres, per ventura, fills indirectes seus, lleugerament embastardits?—, una adaptació modèlica de *L'Odissea* d'Homer, a càrrec d'Albert Jané, només indirectament deutora de Carles

Riba, i amb unes il·lustracions de Pep Montserrat, extraordinàries, d'allò millor que s'ha vist als darrers anys a la il·luminació catalana. No me'l va pas enviar l'editorial, no us penséssiu; me'l vaig comprar a la llibreria, de tant com em va agradar: me'n vaig fer dinou *eurells*.

Albert Jané —Carles Miralles m'ho va recordar, ell que fa de prologuista a aquesta obra que comentem avui— és aquell home savi i discret que, quan la meua generació estudiava, d'amagatotis, llengua catalana al CICF amb els amics Jordi Mir i Joan Triadú, entre d'altres (em sembla que també hi havia el menut Eduard Artells, que diuen que va morir d'un disgust que va causar-li Terenci Moix perquè aquell li va censurar l'hipocorístic “Montse” i va posar-hi “Montserrat”, no fos cas que la Moreneta ens enviés un llamp com els de Zeus), va redactar una gramàtica catalana, d'un exemplar didactisme, que es deia *Signe*. Tots la guardem com una relíquia en un prestatge.

Jané podria haver eliminat l'episodi de l'exili d'Ogígia (¿qui sap si no era l'actual illa de Perejil, davant la costa marroquina, famosa per una ocupació pseudomilitar que no va tenir res d'heroica, sinó de còmic, ara fa pocs anys?), i podria haver presentat els fets amb aquelles anticipacions i postergacions que són pròpies de *L'Odissea* tal com la coneixem canònicament des de la iniciativa de Pisístrat, al segle VI: fins en aquell moment (quan l'alfabet i l'escriptura grega ja van estar plenament assegurats), com és sabut, els poemes d'Homer, i tots els que no ens han pervingut, eren recitats en espais públics, en dos o tres dies, generalment seguits, per a delectança d'un poble que en tenia prou amb les oïdes per assabentar-se d'una història i unes llegendes (*mythoi*) que, d'altra banda, ja sabia per pura tradició igualment oral; imatges, ja les porta la literatura, ella mateixa: només cal afigurar-se-les.

Jané no hi estalvia una certa complexitat sintàctica —contra tant de didactisme exagerat que hem vist: ¿que potser hem de considerar els nostres adolescents com uns analfabets irredimibles?—, i es veu en un paràgraf com aquest: “I quan s'esqueia ja l'any que feia vuit de l'arribada del noble Ulisses a l'illa de Calipso, la divina Atena, la deessa de la força i del seny, que sempre havia parlat a favor d'Ulisses, per qui sentia una predilecció especial i de qui es considerava protectora, aprofitant que el déu Posidó, que tenia un ressentiment constant contra Ulisses perquè havia privat de la vista el seu fill Polifem, se n'havia anat a participar en un sacrifici ritual a la llunyana terra dels etiòps, va tornar a implorar a Zeus, el pare de tots els déus, que decidís la tornada d'Ulisses al seu país”. La sintaxi hi és complexa, però perfecta; més complicat és Ciceró. Si algú deia que això és massa enrevessat per a un jove dels nostres dies, d'aquests que escriuen un llenguatge sintètic i marcià als SMS del mòbil, hom diria: al cap i a la fi, els professors bé són en una aula per a alguna cosa! ¿O no?

Segura analitza el darrer procés de pau a Euskadi, paralitzat després de l'atemptat d'ETA a Barajas. / CLAUDIO ÀLVAREZ

Llegir sense ànsia

JORDI GRÀCIA

Dietari de lectures. Literatura i postmodernitat (2005-2007)

Jordi Julià

Pagès (Premi d'Assaig Literari Sant Miquel d'Engolaters 2007)

264 pàgines. 20 euros

Es ben certa la inexactitud del títol —perquè no es tracta d'un dietari— i és ben certa també la vaga aproximació d'aquest llibre a la matèria que enuncia el subtítol, *Literatura i postmodernitat*. De fet, el més exacte de tot és el parèntesi numèric, perquè els llibres que ocupen l'autor tenen la seva primera publicació en català entre el 2005 i el 2007, ara mateix. I això, paradoxalment, és el que importa d'aquest llibre, entre d'altres coses perquè corregeix la propensió un pèl oxidada dels savis de la tribu a propòsit del sistema cultural i del sistema literari en particular. Si haguéssim de fer cas de l'amic Jordi Llovet o l'amic Félix de Azúa, el present decrepit de les humanitats aboca sense remei a la catàstrofe o la pura desaparició sota les runes de la intel·ligència llegendària.

Però és un miratge: Enric Sòria,

Pere Ballart o Xavier Pla són tres noms d'assagistes literaris en català de més de quaranta anys que han fet molt bones coses, i Jordi Amat o Jordi Julià són dos nanos d'una mica més de trenta que ja han deixat anar uns quants volums de prosa assagística reflexiva, viva i pertinent.

El cas de Julià és inequívocament vocacional, i aquest llibre té tot el que el lector vulgui concedir-li d'autobiografia intel·lectual feta llibre a llibre i autor a autor. Però vocació de veritat i no lligada a la llengua o la pàtria: Julià és lector de literatura catalana i de qualsevol altre lloc, es reconeix a l'estirp que barreja Josep Pla i Joan Fuster —i Pere Ballart i Enric Sòria—, se sap fill d'una tradició de lectura i interpretació que entén la literatura com a eina de coneixement i exigència. Les seves meditacions no tenen ni carrincloneria ni provincianisme, llegeix aixecant els ulls del text per saber on és, i aboca al text, en forma reflexiva, de vegades confessional, la vibració de la lectura i la interpretació del món des de la recull. Per això el llibre no és el recull de les lectures d'un professor al llarg de dos anys sinó el que ell mateix dema-

na que llegim des del títol: un dietari sense la pressa i la brevetat fragmentària del dietari sinó amb la voluntat interpretativa i explicativa de l'assagista que ha trobat en el format obert del dietari un espai de meditació a partir d'uns quants assumptes: la poesia contemporània en català, amb els seus noms populars i frescos, com Joan Margarit, i els més secrets però valuosos —com el propi Julià, Txema Martínez Inglés o Carles Torner; fica el nas també al gènere de moda a Europa, l'autoficció, a casa i fora de casa, defuig el vici tan usual a l'assagisme català de citar o il·lustrar fenòmens amb autors estrambòtics de les quimbambes (quan els exemples poden triarse, com fa ell, de les lletres hispàniques de la cantonada, com Vila-Matas o Cercas), tendeix a excursions teòriques que evoquen els hàbits assagístics de Joan Ferraté —de George Steiner a Agamben, de Valéry a Lipotevsky—, i mai s'empatolla amb metateories o cabòries d'expert malaltís: la literatura i la lectura crítica poden ser una pràctica civil i ètica que importa com importa un partit d'handbol, el sopar feliç dels amics o l'esbojarrament al llit.